

Shust V. V. Psychological space of ritual and ceremonial traditions as fundamental of the Ukrainians' ethnic world outlook

The paper considers the concept of ethnic world outlook and identifies the essential characteristics of the archetypal system of musical and poetic images in the Ukrainians' psychological consciousness. Myth is considered as a comprehensive oral presentation of a specific text shaping individual's outlook and psychological space of the spiritual sphere, as well as systematizing society's spatial-temporal links and value orientations. The Ukrainians' cultural landscape is defined. It comprises the concepts of the river Dnieper, the Desna, the Danube, the Black and the Azov Seas, and the Carpathian Mountains. It is established that the natural landscape and socio-cultural complex provide for a harmonious inseparable relationship of an individual with the nature, which is characteristic of the archaic pagan mythologizing and is the core psychological dominant in shaping the ethnic world outlook of the Ukrainians.

Key words: psychological space of the Ukrainian people, mythological sources of creativity, cultural landscape, archetypal and mythic world outlook, song folklore.

**СУЧАСНІ СОЦІАЛЬНІ ПЕРЕТВОРЕННЯ
В АСПЕКТІ ЕМОЦІЙНИХ ПРОЯВІВ ЛЮДИНИ**

С. П. Дерев'яко, м. Чернігів

Розглядаються емоційні прояви соціальних феноменів у різних сферах сучасного життя (економіці, політиці, культурі). Показано, що емоції різноаспектні, відображають яскравість новоутворень, але разом з тим можуть провокувати у людини або групи людей відчуття некомфортності, невизначеності, мінливості. Пропонується рефлексивний підхід до вивчення емоційних явищ (прийняття та раціональне опрацювання емоційної інформації) як спосіб подолання сучасною людиною невизначеності через постійні зміни в теперішньому світі.

Ключові слова: емоції, емоційні явища, соціальні феномени, сфери сучасного життя, економіка, політика, культура, невизначеність.

Проблема. Життя упродовж останніх десятиріч цілковито змінилося: інтенсивно реорганізуються суспільні інститути, перетворюється соціальне, культурне довкілля людини. “Нинішній матеріальний світ прискорено змінюється, а ці зміни примушують змінюватися й нас” [1, с. 153]. Зміни відбуваються і у сфері емоцій людини – перш за все на рівні індивідуальному, суб’єктному. Зміни, які відбуваються навколо нас, ми переживаємо глибоко всередині, інколи не виказуючи свого справжнього ставлення до нововведень, інколи демонструючи зовсім не те, що відчуваємо. Незмінне одне – ми помічаємо, переживаємо, реагуємо на ці зміни у формі інтенсивних емоційних переживань (фрустрацій, стресів, інших емоційних станів). І це робить наше внутрішнє життя не тільки більш складним, а й більш повним, насиченим.

Щодо більш масштабного вияву емоцій (на рівні групи, колективу, навіть держави) можна використати поняття “колективні”, або “групові”, емоції – переживання емоцій на рівні малої або великої групи. Колективні емоції формують емоційну атмосферу, емоційний клімат, що обумовлюють дії групи. Можна навести багато прикладів емоційних кліматів, які визначають відносини між людьми, особливо на рівні нації, у певний проміжок часу. Зокрема, це може бути клімат страху (в СРСР за режиму сталінізму), клімат тривожності (у пострадянському просторі в 90-ті роки) або клімат довіри (коли економіка країни успішно розвивається). Така типологія може бути застосована до будь-яких великих або малих груп [2, с. 327].

Проблема вияву емоцій у різних сферах життя, зокрема в економіці та політиці, упродовж тривалого часу загалом мало цікавила дослідників. Вважалося, що в цих сферах має панувати раціоналізм, а вивчення емоційних явищ зсувалося переважно до “не-норми”, навіть патології. На наш погляд, дослідження різноманітних емоційних проявів, які звичайно супроводжують будь-які соціальні перетворення, є актуальним через недостатнє висвітлення зазначеної проблематики в сучасній літературі. Як саме емоційні явища і яких саме змін у різноманітних сферах сучасного життя вони стосуються – це проблемні питання, що потребують детального аналізу і будуть розглянуті в нашій статті. Вважаємо, такий аналіз сприятиме більш ефективному осмисленню поточних подій, формуванню більш чіткого уявлення про них. Зауважимо, що поняття “емоції” при цьому ми використовуємо в найширшому розумінні, маючи на увазі будь-які емоційні прояви, або емоційні явища, які можна віднести (навіть умовно) до емоційної сфери. Під поняттям “соціальні перетворення” пропонуємо розуміти ті соціальні феномени, які є відносно новими, тобто які увійшли в наше життя протягом останніх десятиріч.

Мета статті: виокремити наявні феномени соціальних перетворень у різних сферах сучасного життя (економічній, політичній, у сфері культури) та означити емоційні явища, які супроводжують ці перетворення.

Емоційні явища у сфері економіки. На сучасному етапі економічного життя в Україні все більшого поширення набувають такі раніше незвичні в повсякденності поняття, як “професійний прогноз”, “конкурентоздатність команди”, “організаційна ідентичність”, “відданість організації”, “організаційний клімат” тощо [3; 4].

Один із феноменів сучасності, який особливо впадає в очі, це “культ молодості” в бізнесі та професійній кар’єрі. Ліміт для кар’єрних досягнень в Україні досить жорсткий – це пов’язано з поширенням західної ідеології “згоряння менеджера” до 40 років. Теоретичним підґрунтям цієї ідеології можна вважати дані про “кризу середнього віку”, а емпіричними доказами – уповільнення швидкості нервових процесів у

сорокарічних, що в критичних умовах життя може суттєво знижувати здатність організму до протистояння стресам під час виконання управлінських функцій. Досить типовими явищами у вітчизняному бізнесі можна вважати, наприклад, 27-річного директора великого банку або 30-річного власника промислового підприємства [1, с. 158].

Так само поширеним явищем у бізнесі стає сьогодні професійна невротизація – набута негативна якість особистості, зумовлена непродуктивно й нерационально дібраним способом вирішення професійного конфлікту, що може виникати під впливом незадоволеності, перенапруженості, недосяжності життєвих цілей тощо. При професійних неврозах на перший план виступають розлади емоційної сфери, зумовлені дією переважно психологічних факторів [5, с. 76]. Професійну невротизацію можуть провокувати такі соціально-психологічні феномени, як трудоголізм (надмірна відданість роботі), ургентна аддикція (суб'єктивне відчуття постійної нестачі часу), професійний перфекціонізм (прагнення суб'єкта до неперевершеності).

Означені вище феномени мають спільні риси: залежність (від процесу діяльності, від терміну виконання роботи, від високої якості роботи), почуття тривоги і страху (бути нічим не зайнятим, не встигнути, зробити неякісно). В їх основі – прагнення втекти від реального життя та спрямованість на саморуйнування.

Осягнення проблем в емоційній сфері шляхом інтелектуального опрацювання емоційної інформації дає змогу запобігти професійній невротизації. Відкриття наприкінці ХХ ст. феноменів, що розкривають нові потенційні можливості щодо управління емоційною сферою та сприяють досягненню успіху в різних сферах життя (емоційний інтелект, EQ – коефіцієнт емоційності, емоційна компетентність), зробило прогнози в економіці в цілому та професійній діяльності зокрема більш оптимістичними. І популярна, і наукова концепції емоційного інтелекту підкреслюють прогностичну цінність означеного явища – цей феномен розширює уявлення про те, що означає бути мудрим. Він стверджує, що ті люди, яких прийнято сприймати як “романтиків”, “дуже чутливих”, “щирих”, також володіють здатністю до серйозного опрацювання інформації. Емоційні здібності певною мірою вирівнюють шанси на успіх: люди з невисоким IQ, але достатньо розвинутим EQ можуть ефективно досягати поставленої мети в професійній діяльності. Також є дані, що емоційний інтелект (як здатність до розуміння емоцій та управління ними) є предиктором здібностей до управлінської діяльності, ефективної поведінки в організації. Особи з високим рівнем емоційного інтелекту звичайно вже на етапі вибору професії віддають перевагу діяльності в соціальній сфері. Водночас доведено, що управлінців з високим рівнем емоційного інтелекту характеризує більша ефективність діяльності, вища стресостійкість, значна гнучкість у виборі стилів керівництва та надання переваги просоціальним копінг-стратегіям [6].

Емоційний інтелект – феномен, який об'єднує емоційність з раціональністю. Проте в наш час не менш дефіцитним є автоматичне, “механічне” задіяння емоцій. Це знаходить відображення в явищах “емоційна праця”, “емоційний імідж”. Емоційна праця (за Хохшилдом [2, с. 347]) – це феномен сучасної індустрії, що виявляється у демонструванні почуттів (зокрема посмішки) за заробітню плату. Зазначимо, що досить жорстке завдання корпорації “почуватися по-справжньому щасливим”, бути зацікавленим у покупці і т. ін. може сприяти появі та закріпленню “глибокої акторської гри”, яка може вмикатися на початку і вимикатися наприкінці робочого дня. Значного поширення набуває явище емоційного іміджу – відображення марки та ідеї продуктів, які продаються, в “упаковці” людей, які це продають (наприклад, у їхньому одязі використовуються певні кольори та знаки товарної марки або бренду).

Роль емоцій у політиці. У політичній сфері також відбулися істотні новозміни. Перше, що впадає в очі, – зовнішня привабливість та значне “омолодження” (як за віковим параметром, так і за оформленням зовнішнього образу) кандидатів у політичні лідери. Друге – це все більш активна участь у політичному житті жінок.

У політиці з'явилися “осучаснені” поняття: “політична коректність”, “політичний менеджмент”, “політичне прогнозування”, “гендерно чутлива політика”, “політична лінгвістика”, “політичні практики” та ін. [7–11]. Психологічний ефект, який спостерігається в сучасній політиці, – “легітимність як ресурс панування”. Використовується низка психотехнологій для забезпечення ефекту привабливості політики в очах суб'єктів її визнання. Проте психологічний критерій легітимності – це довіра і прийняття влади суспільною свідомістю. Легітимна влада та політика авторитетні та ефективні.

О. Ю. Висоцький, аналізуючи поняття “легітимна політика”, визначає її як “модус здійснення політики”, як специфічну цілеспрямовану організаційну та управлінську діяльність, орієнтовану на перетворення або збереження існуючих суспільних відносин у зв'язку з уявленнями, інтересами і цінностями різних соціальних суб'єктів [12, с. 15]. З проблемою легітимної політики тісно пов'язані феномени “емоційний імідж політика”, “емоційне ставлення виборців (електорату)”. Емоційний імідж – це експресивна сторона образу. Формування емоційного іміджу політика методологічно пов'язане, по-перше, з транзакційною теорією лідерства (транзакційний лідер здатний відчувати емоційний “пульс”, дух групи, здатний скеровувати її на ефективне досягнення поставленої мети). По-друге, в ході формування емоційного іміджу політика професійний іміджмейкер має тісно співпрацювати з політичним психологом. Існують різноманітні психологічні ефекти, які суттєво впливають на емоційну сферу виборців, сприяють появі або посиленню почуття довіри, підвищують рівень лояльності до політичного лідера [7, с. 392]. Разом з тим існує думка, що політики-харизматики (тобто ті лідери, які впливають

переважно на емоційну сферу людської психіки) частіше мають успіх у країнах, що розвиваються, з перехідною економікою. Для розвинутих цивілізованих суспільств більш характерний раціональний стиль мислення і поведінки [там само, с. 54].

У контексті вивчення загальної емоційної орієнтації виборців щодо реальної (або ідеальної) влади особливої актуальності набуває проблема емоційного ставлення виборців до політичних лідерів. Зокрема, у дослідженні В. В. Москаленко показано, що система позитивного/негативного ставлення студентів до політичних діячів найбільш чітко характеризує образ політичної влади в їхній свідомості [13].

Ще один момент, на якому слід зосередити увагу, – це використання емоційних (у даному випадку “метафористичних”) комбінацій у політичній мові. Наприклад, у дослідженні Л. П. Нагорної наголошується на неоднозначності сприймання фраз: “передвиборні кампанії Л. Кучми, В. Ющенко” та “оксамитова монологічність Л. Кучми”, “помаранчева гіпнотичність карнавальної ходи передвиборних акцій В. Ющенко” [11, с. 105, с. 114].

У сфері культури соціальні та пов’язані з ними емоційні феномени можна простежити на індивідуальному (духовність окремої особи) та суспільному (мистецтво) рівнях.

У цій сфері можна також спостерігати використання нині “модних”, проте незвичних і навіть незрозумілих для пересічної особи понять: “медіатекст”, “медіадискурс”, “медіакультура”, “медіаобдарованість”, “кіберпростір”, “кібербулінг”, “інтернет-тролінг”, “культурний код”, “інтердискурсивність” тощо [14–17].

Передусім слід відзначити феномен віртуальності, що пронизує наше сучасне життя. Засоби масової інформації (особливо журнали, інтернет) постійно пропагують “стандарт” (здоров’я, краси, достатку і т. ін.). Ці стандарти мають досить привабливу оболонку для особи реципієнта, проте є майже недосяжними в повсякденному житті. Наприклад, стандарт краси, який навіюється через жіночі журнали, рекламні спруди: пропонується образ “ідеальної” моделі – чоловіка або жінки, яких просто не існує в реальності. Більша частина цих образів створюється засобами сучасного макіяжу, штучного освітлення та комп’ютерних технологій. Разом з тим створені образи часто фіксуються у підсвідомості і спричинюються до появи ефектів ілюзорності в процесі реального пошуку партнерів для спілкування.

Навіювані стандарти породжують прояви емоційного інфантилізму. Ідеться про незрілість емоційно-вольової сфери, що виражається в різноманітних компенсаторних реакціях (у фантазуванні, що заміщає реальні вчинки; у підвищеній вимогливості до оточення тощо). Емоційна незрілість може бути властива людині внаслідок суперечливості бажань, антагоністичного протистояння віртуального і реального. Це явище може бути також пов’язане зі специфікою заочного спілкування (засобами

мобільного зв'язку, інтернету), коли учасники взаємодії тривалий час візуально і тактильно недоступні один для одного і спілкуються, дружать, навіть закохуються віртуально.

Популярне сьогодні інтернет-спілкування сприяло поширенню феномена “компенсаторна віртуальна емоційність” [18], що проявляється у використанні значків-замінників емоцій (“смаглів” радощів, страху, гніву тощо), тематично дібраних малюнків, листівок, фотокарток, музичних фрагментів. Водночас надмірність і поверховість стосунків засобами інтернет-спілкування викликають гостре негативне переживання емоційної самотності. Існує думка, що однією з основних причин переживання самотності сьогодні є інтенсивні соціальні та економічні зміни, які відбуваються в країні, оскільки не кожна людина готова прийняти нові правила існування [19].

У сучасному мистецтві також спостерігаються цікаві тенденції, пов'язані з новозмінами в інших сферах життя. Характерні соціальні ефекти мистецтва сьогодні – пародійність/абсурдність, загадкова умовність, навіть містичність.

У літературі наводяться описи пародійного ефекту в балеті [20], феномена спрощеної розмови в белетристиці [21]. В. Г. Гудей-Каштальян, наприклад, розмірковує про символізм сучасного балету, зокрема щодо оригінальної версії “Попелюшки” балетмейстера Раду Поклітару. Головна героїня його вистави працює прибиральницею в борделі – цього виявилося достатньо для суспільного скандалу. Виставу було піддано критиці. Проте автор статті відзначає комедійно-іронічний, гумористичний підхід до сучасних балетних вистав, пояснює, що пародійний ефект визначає авторську концепцію, ідею; сучасні вистави – це переосмислення сюжетних мотивів, романтичних тем минулого та їх актуалізація крізь призму проблем сучасності [20].

Переживання парадоксальності творів мистецтва, суперечливості реального та вигаданого може мати як негативні, так і позитивні наслідки для емоційної сфери людини. Звісно ж, занурення у віртуальний світ і тяжіння до нестандартного впливатиме на її емоційне здоров'я. Коли емоції перестають успішно виконувати функцію регуляції людської активності, пов'язаної із задоволенням потреб людини і має місце підміна реальних власних бажань/потреб навіюваними, це виявлятиметься у порушеннях емоційного здоров'я. Порушення можуть відбуватися як на рівні опредмечення потреб (невротичність), так і на рівні прийняття емоцій (пригнічення). Але, попри це, переживання суперечливого сприяє розвитку емоційної креативності – здатності до ефективного вияву незвичних, нових форм стандартних емоцій [6]. Парадоксальний і травматичний досвід змушує особистість замислитися щодо власних переживань та посилює прагнення зрозуміти їх.

О. М. Кочубейник вважає, що вираження досвіду ментальних станів (емоційно орієнтованих станів – радості, еросу, тривоги, смутку

тощо) стає ґрунтом для конструювання пасіонарної реальності – це персональний буттєвий дискурс, у якому розкривається внутрішня реальність особистості з максимальною повнотою і точністю вираженості [15]. На нашу думку, конструювання такої реальності захищатиме особистість від сприймання незвичних, неприйнятних нових емоційних явищ як стресових.

Висновки. Соціальні новозміни та перетворення спостерігаються в усіх основних сферах людського життя – в економіці, політиці, культурі. Характерні соціальні явища нашого часу – “культ молодості та краси”; претензії на легітимність влади; “віртуальна реальність”; парадоксальність у мистецтві (“ефект пародизму”). Зазначені соціальні феномени переплітаються з емоційними явищами – як нейтрального (“емоційна робота”, “емоційний імідж”), так і негативного/позитивного змісту (емоційна самотність/емоційне здоров’я).

Емоційну атмосферу в нашій країні сьогодні можна охарактеризувати як клімат сумніву та невизначеності. На “глі” відносного затишшя виразно постає “фігура” очікування (“Що далі?”).

Вважаємо, що для аналізу згаданих емоційних феноменів сучасності доречним є застосування рефлексивного підходу (прийняття та раціональне опрацювання емоційної інформації). Тоді попри непослідовність та невизначеність сьогодення стає можливим перехід до соціальної творчості – оригінального переосмислення діади “Я – Світ” та зміни соціокультурних очікувань.

Оскільки в цій статті проблему взаємозв’язку соціальних та емоційних явищ розглянуто недостатньо глибоко, то перспективою подальших досліджень може бути наукова операціоналізація та чітка інтерпретація змісту означених емоційних феноменів.

Література

1. Біляцький С. Феномени соціальних перетворень / С. Біляцький, Н. Ярова // Політичний менеджмент. – 2006. – № 3. – С. 153–164.
2. Пэйн Р. Эмоции и работа. Теории, исследования и методы применения / Р. Пэйн, К. Купер. – Х. : Гуманитар. центр, 2008. – 544 с.
3. Актуальні проблеми розвитку організаційної та економічної психології в Україні : тези I Всеукр. конгресу з організаційної та економічної психології (29 червня – 2 липня 2011 р., м. Кам’янець-Подільський) / за наук. ред. С. Д. Максименка, Л. М. Карамушки. – К. – Кам’янець-Подільський : Аксіома, 2011. – 190 с.
4. Психологія економічного самовизначення особи і спільноти : матеріали I Міжнар. наук.-практ. семінару (16-17 травня 2013 р., м. Дніпропетровськ). – Дніпропетровськ : Дніпропетровський ун-т ім. Альфреда Нобеля, 2013. – 204 с.
5. Вірна Ж. Соціальний вимір професійної невротизації особистості / Жанна Вірна // Вісник Чернігівського національного педагогічного університету ім. Т. Г. Шевченка. Вип. 94. Серія: Психологічні науки : [зб. наук. праць : у 2-х т.]. – Чернігів : ЧНПУ, 2011. – Т. 1. – С. 75–77.

6. *Андреева И. Н.* Азбука емоционального интеллекта / И. Н. Андреева. – СПб. : БХВ-Петербург, 2012. – 288 с.
7. Проблеми політичної психології та її роль у становленні громадянина Української держави : зб. наук. праць / Асоц. політ. психологів України, Ін-т соц. та політ. психології НАПН України; за заг. ред. М. М. Слюсаревського; упоряд. Л. А. Найдюнова, Л. Г. Чорна. – К. : Золоті ворота, 2012. – Вип. 13. – 424 с.
8. *Головатий М. Ф.* Політичний менеджмент : навч. посіб. / М. Ф. Головатий. – К. : МАУП, 2005. – 264 с.
9. *Горбатенко В. П.* Політичне прогнозування: теорія, методологія, практика / В. П. Горбатенко. – К. : Генеза, 2006. – 400 с.
10. Європейський правовий вимір гендерної чутливої політики : монографія / Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України; Центр правових досліджень гендерної політики. – К. : Юридична думка, 2005. – 144 с.
11. *Нагорна Л. П.* Політична мова і мовна політика: діапазон можливостей політичної лінгвістики : монографія / Л. П. Нагорна. – К. : Світогляд, 2005. – 315 с.
12. *Висоцький О.* Легітимізаційна політика: поняття і сутність / О. Висоцький // Політичний менеджмент. – 2006. – № 3. – С. 3–20.
13. *Москаленко В. В.* Образ політичної влади у свідомості студентів / В. В. Москаленко // Проблеми політичної психології та її роль у становленні громадянина Української держави : зб. наук. праць / Асоц. політ. психологів України, Ін-т соц. та політ. психології НАПН України. – К. : Золоті ворота, 2012. – Вип. 13. – С. 339–347.
14. Гендер и проблемы коммуникативного поведения : сб. материалов IV междунар. науч. конф. (28–29 октября 2010 г., г. Новополюск). – Новополюск : ПГУ, 2010. – 368 с.
15. *Кочубейник О. М.* Пасіонарна реальність як персональний буттєвий дискурс і гра умовностями / О. М. Кочубейник // Вісник Чернігівського національного педагогічного університету ім. Т. Г. Шевченка. Вип. 103. Серія: Психологічні науки : [зб. наук. праць : у 2-х т.]. – Чернігів : ЧНПУ, 2012. – Т. 1. – С. 177–180.
16. *Найдюнова Л. А.* Медіаобдарованість: Синтез комунікативних та інформаційних компетентностей / Л. А. Найдюнова // Педагогіка і психологія: Вісник Академії пед. наук України. – 2008. – № 3/4. – С. 140–150.
17. *Найдюнова Л. А.* Кібербулінг підлітків (віртуальний терор) як новітній феномен інформаційної доби: теоретико-методичні засади подолання і профілактики / Л. А. Найдюнова // Практична психологія та соціальна робота. – 2010. – № 8. – С. 10–18.
18. *Зінченко О. В.* Психологічна характеристика інтернет-тролінгу і флейму у підлітковому віці / О. В. Зінченко // Вісник Чернігівського національного педагогічного університету ім. Т. Г. Шевченка. Вип. 103. Серія: Психологічні науки : [зб. наук. праць : у 2-х т.]. – Чернігів : ЧНПУ, 2012. – Т. 1. – С. 124–127.
19. *Дмитренко О. Ю.* Переживання самотності в умовах соціально-економічних змін / О. Ю. Дмитренко // Психологія економічного самовизначення особи і спільноти : матеріали I Міжнар. наук.-практ. семінару (16–17 травня 2013 р.,

- м. Дніпропетровськ). – Дніпропетровськ : Дніпропетровський університет ім. Альфреда Нобеля, 2013. – С. 64–67.
20. *Гудей-Каштальян В. Г.* Парадоксы балета сквозь призму гендерных репрезентаций / В. Г. Гудей-Каштальян // Гендер и проблемы коммуникативного поведения : сб. материалов IV междунар. науч. конф. (28-29 октября 2010 г., г. Новополюцк). – Новополюцк : ПГУ, 2010. – С. 63–67.
21. *Бушев А. В.* Гендерные стереотипы в современной русской беллетристике / А. В. Бушев // Гендер и проблемы коммуникативного поведения : сб. материалов IV междунар. науч. конф. (28-29 октября 2010 г., г. Новополюцк). – Новополюцк : ПГУ, 2010. – С. 218–219.

Деревьянко С. П. Современные социальные преобразования в аспекте эмоциональных проявлений человека

Рассматриваются эмоциональные проявления социальных феноменов в различных сферах современной жизни (экономике, политике, культуре). Показано, что эмоции разноаспектны, отражают яркость нововведений, но вместе с тем могут провоцировать у современного человека или группы людей ощущения дискомфорта, неопределенности, непостоянства. Предлагается рефлексивный подход к изучению эмоциональных явлений (принятие и рациональная переработка эмоциональной информации) как способ преодоления современным человеком неопределенности вследствие постоянных изменений в нынешнем мире.

Ключевые слова: эмоции, эмоциональные явления, социальные феномены, сферы современной жизни, экономика, политика, культура, неопределенность.

Derevianko S. P. Modern social transformations with respect to emotional manifestations of an individual

The article deals with emotional manifestations of social phenomena in different spheres of modern life (economics, politics, culture). It is shown that emotions have different aspects, reflect the brightness of novelty, but at the same time they can provoke discomfort, uncertainty, and instability in a person or a group of people. A reflexive approach to studying emotional phenomena (acceptance and rational adaptation of emotional information) as a method for a modern individual to overcome uncertainty caused by constant changes in the modern world is proposed.

Key words: emotions, emotional phenomena, social phenomena, spheres of modern life, economics, politics, culture, uncertainty.